

Oponentský posudek na disertační práci Mgr. Petry Presserové

Mezinárodně právní aspekty násilí na ženách

1. Téma práce

Disertační práce je věnována velmi obtížnému tématu – právním aspektům násilí na ženách. Předmětem výzkumu jsou relevantní normy mezinárodního práva lidských práv, jejich podoba, praxe a působení. Násilím na ženách disertanta chápe škálu jednání lišícího se svou povahou a závažností – od sexualizovaného obtěžování, přes porušování reprodukčních práv, až k znásilnění. Autorka zpracovává téma nejen z teoretického pohledu, ale i s hlubokou znalostí praxe. Podtrhuje, že na univerzální úrovni neexistuje závazný instrument, který by zakotvoval specifické normy proti násilí na ženách. Takové instrumenty existují zatím pouze na regionální úrovni. Významu a dosahu práce málo odpovídá jeden z cílů tzv. zmapovat situaci – toto je výraz nejčastěji spojovaný s prostým popisem stavu. Práce je však význačně analytická a objektivně kritická, a proto bych v publikaci pro tento cíl volila ambicióznější výraz – analyzuje, diskutuje, rozebírá, zkoumá.

2. Metoda

Dílo je prvním komplexním zpracováním této problematiky v českém jazyce. Užívá analytickou deskripci relevantních pramenů, kritickou analýzu a komparativní metodu. Práce je doprovázena grafy, které opticky vysvětlují zkoumané pojmy. *Práce je založena na tzv. pozicionalitě lidskoprávního přístupu – tento přístup prosím vysvětlit v obhajobě. Dále autorka často používá pojem technika ve smyslu nástroje či metody. Zde prosím o vysvětlení, zda se jedná o ustálenou terminologii či překlad z cizího jazyka.* Text je doplněn bohatým přehledem použité literatury

3. Obsah

První část práce představuje koncept násilí na ženách. Zde se autorka věnuje genderově podmíněnému násilí na ženách. *Jestliže však hovoříme o sexualizovaném chování, tedy chování podmíněném výkonem moci, prosím při obhajobě blíže vysvětlit rozdíl mezi násilím na ženách a násilím obecně na slabších osobách – na dítěti, na bezmocném starém člověku nebo osobě s duševní poruchou.* Do pozitivně právní roviny se práce posouvá v momentu, kdy definuje lidskoprávní hodnoty, které toto násilí porušuje – život, zdraví, osobní svobodu a soukromí.

Druhá část je věnována lidskoprávnímu přístupu k ochraně před násilím na ženách. Zmiňuje skutečnost, že mezinárodní právo se vyhýbalo prevenci tohoto jevu, neboť lidská práva tradičně chrání před akty statní moci. Tato dichotomie však byla překonána a nyní chybějící ochrana před násilím může být státu přičítána. Násilí na ženách bylo také zakomponováno do institutu diskriminace žen, což autorka nepovažuje za zcela přesvědčivé. Obratem ve vývoji je dovozování ochrany žen z konsolidovaného právního základu. Významnou roli hraje také obecný standard due dilligence, který státu ukládá určité povinnosti ochrany ohrožených subjektů; nicméně dle autorky i tento standard ukazuje v praxi některé slabé stránky, např. to,

ze není dostatečně přísný; v oblasti násilí na ženách tak dochází k vzniku tzv. zvláštní due diligence. Tuto autorka zkoumá s pohledem na prevenci násilí, a na povinnost vyšetřit, stíhat a odškodnit. Na jeho dostatečnost v praxi nahlíží kriticky, neboť oběti z velké části utrpěné násilí nenahlašují, a také aplikace tohoto principu může pro oběť být spojena s riziky. Další tzv. technikou, zmíněnou v práci, je přijímání specifických právních úprav pokrývajících násilí na ženách, kterou autorka označuje jako neadekvátnější, nicméně při implementaci do domácího právního řádu také složitou.

Univerzálními prameny ochrany před násilím na ženách se zabývá Část III. Věnuje se zejména CEDAW z roku 1979, která se neaplikuje pouze na veřejnou oblast života. Významným krokem bylo přijetí komentáře č. 19 k CEDAW, který ustálil koncept due diligence v dané oblasti. Vedle rady soft law mechanismů práce popisuje také lidskoprávní mechanismy OSN, např. Komisi OSN pro postavení žen. Zajímavé jsou úvahy o úloze obyčejových norem, které jsou důležité zejména pro státy, které neratifikovaly lidskoprávní úmluvy.

Disertace se zabývá otázkou, zda je dosavadní univerzální úprava dostatečná: Uzavírá, že spíše nikoli, neboť je roztržštěná a neobsahuje závazné specifické normy. Otázku přijetí specifické právní úpravy autorka uzavírá tím, že by mohla přinést řadu výhod, např. existenci vlastního kontrolního mechanismu.

Část IV analyzuje regionální prameny ochrany před násilím na ženách zaměřené na evropský a americký regionální prostor. Nejprve zmiňuje možnosti Evropské úmluvy o lidských právech a dalších pramenů Rady Evropy; dále se zabývá Listinou základních prav EU a sekundárními prameny evropského práva, např. Směrnicí o standardech práv oběti z roku 2012. Z meziamerického prostoru podtrhuje instrumenty a mechanismus Organizace Amerických Států (OAS) založený na Americké deklaraci práv člověka a občana z roku 1949 a Americké úmluvě o lidských právech z roku 1969. Přínosná je zejména analýza tzv. technik dovozování záruk ochrany na regionální úrovni a konkrétní obsah této ochrany, které ukazují na nutnost prevence sexualizovaného násilí a povinnost vyšetřovat jeho následky.

Zajímal by mě názor autorky, proč bylo možné upravit tuto oblast v evropském a americkém kontextu a nikoli na jiných kontinentech – jedná se o historické či třeba náboženské důvody?

Část V. hodnotí specifickou regionální smluvní úpravu proti násilí na ženách. P. Presserová konstatuje, že Úmluva Belem do Para z roku 1994 obsahuje první hard law definici násilí na ženách a je založena na mocenské dynamice mezi obětí a pachatelem. Aplikace úmluvy je ilustrována na řadě případů. Istanbulská úmluva z roku 2011 je označena za nejrozvinutější dokument věnující se násilí na ženách. Velmi poučná je pasáž o kontrolním mechanismu úmluvy, která nezavádí možnost jednotlivců obrátit se přímo na mezinárodní instituce.

Poslední část práce je věnována vlivu specifických úmluv na dění v regionu, pro který byla uzavřena. Nejprve hodnotí vliv Istanbulské úmluvy na legislativu EU a přistoupení EU k této úmluvě. Velmi přínosná je část dokumentující aplikaci Istanbulské úmluvy v judikatuře ESLP a její systematizace podle váhy pravidel úmluvy v rozhodnutí ESLP.

Jako vrchol práce je možno kvalifikovat kapitolu věnovanou vlivu Istanbulské úmluvy na právní řád ČR, která úmluvu dosud neratifikovala. Autorka zde vychází ze zkušenosti z poskytování právního poradenství v této oblasti. Polospecifickou právní úpravu i úroveň informovanosti společnosti o právech obětí genderově podmíněného násilí autorka právem považuje za nedostatečnou a podílí se na její změně. Přínosná je také partie o procesu ratifikace Istanbulské úmluvy ČR, která by mj. mohla pozitivně ovlivnit služby pro oběti násilných činů. Příklady zacházení s oběťmi násilí jsou alarmující, jakož i fakt, že v ČR stále neexistuje zákaz fyzického trestání dětí, tedy i dívek.

Závěr práce je rozdělen do čtyř rovin: doktrinní, instrumentální, mechanické a fenomenologické. Řešení současné situace disertantka spatřuje v přijetí nové univerzální úmluvy proti násilí na ženách, sekundárně pak v přijímání specifických regionálních standardů.

4. Hodnocení

Vysoce hodnotná a podnětná práce svým rozsahem a pojetím přináší významný příspěvek nejen k akademické diskusi v ČR. Může sloužit jako podklad pro vnitrostátní legislativní úpravu i diskusi k ratifikaci Istanbulské úmluvy. Je výjimečná spojením teoretických znalostí a zkušenosti z praxe. Práci doporučuji k obhajobě.

Prof. JUDr. Mahulena Hofmannová, CSc.

V Praze, 1. srpna 2024.

Handwritten signature of Mahulena Hofmannová in blue ink.